

PEDAGOGIK TADQIQOTLARDA IJODNING NAMOYON BO‘LISHI

Yuldasheva Moxichexra Jaxongir qizi

O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti

O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi 1-kurs magistranti

Email: Yuldasheva@honor.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada pedagogik tadqiqotlar jarayonida ijodkorlikning namoyon bo‘lish shakllari, uning nazariy-metodologik asoslari hamda ta‘lim sifatini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda ijodiy tafakkur, innovatsion yondashuv, muammoli vaziyatlarni hal etish va pedagogik yangiliklarni yaratish jarayonlarining o‘zaro bog‘liqligi yoritiladi. Shuningdek, pedagogik tadqiqotlarda ijodning ilmiy g‘oya ishlab chiqish, metod va texnologiyalarni tanlash hamda tadqiqot natijalarini talqin etishdagi roli asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari pedagogik ilmiy izlanishlarda ijodiy yondashuvni rivojlantirish va ta‘lim jarayoniga innovatsiyalarni joriy etishda nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.*

Kalit so‘zlar: *Pedagogik tadqiqot, ijodkorlik, ijodiy tafakkur, innovatsion yondashuv, ilmiy izlanish, pedagogik innovatsiya, metodologiya, muammoli fikrlash.*

Hozirgi kunda ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish va uning sifatini oshirish jarayonida pedagogik tadqiqotlarning roli tobora ortib bormoqda. Ushbu jarayonda ijodkorlik pedagogik ilm-fanning rivojlanishiga turtki beruvchi muhim omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Chunki pedagogik muammolarni an‘anaviy yondashuvlar asosida hal etish ko‘p hollarda kutilgan natijani bermaydi, bu esa ilmiy izlanishlarda yangicha fikrlash va ijodiy yondashuvni talab etadi.

Pedagogik tadqiqotlarda ijod tushunchasi faqat yangilik yaratish bilan cheklanmay, balki mavjud pedagogik tajribani qayta talqin qilish, uni yangi sharoitga moslashtirish va samaradorligini oshirish jarayoni sifatida ham qaraladi. Psixologiya fanida J. Guilford va E. Torrance tadqiqotlariga ko‘ra, ijod divergent tafakkur, moslashuvchanlik, originallik va muammoni qayta shakllantirish qobiliyatlari bilan tavsiflanadi. Ushbu jihatlar pedagogik tadqiqotlarda muammo qo‘yish va ilmiy gipoteza ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy adabiyotlarda pedagogik ijod ko‘pincha tadqiqotchining divergent tafakkuri bilan bog‘liq holda talqin qilinadi. Divergent tafakkur bir muammo uchun bir nechta muqobil yechimlarni taklif etish imkonini berib, pedagogik tadqiqotlarda yangilik yaratishning asosiy manbai hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, ijodkor tadqiqotchi mavjud nazariy modellar bilan cheklanib qolmasdan, ularni konkret ta‘lim sharoitiga moslashtiradi yoki mutlaqo yangi ilmiy konstruktsiyalarni ishlab chiqadi. Bunday yondashuv pedagogik ilm-fanning rivojlanish sur‘atlarini tezlashtiradi hamda ta‘lim amaliyotida innovatsion o‘zgarishlarni yuzaga keltiradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Pedagogik tadqiqotlarda ijodning muhim jihatlaridan biri bu metodologik erkinlikdir. Tadqiqotchi o'z oldiga qo'yilgan ilmiy maqsaddan kelib chiqib, turli metodlarni uyg'unlashtirishi, ularni modifikatsiya qilishi yoki yangi metodik yechimlarni ishlab chiqishi mumkin. Ayniqsa, so'nggi yillarda dizayn asosidagi tadqiqotlar, refleksiv tahlil va amaliyotga yo'naltirilgan ilmiy izlanishlar pedagogik tadqiqotlarda ijodkorlikning yaqqol namunasiga aylanmoqda. Bu yondashuvlar tadqiqotni real ta'lim muhiti bilan uzviy bog'lab, ilmiy natijalarning amaliy qiymatini oshiradi.

Pedagogik tadqiqotlarda ijod g'oyaning paydo bo'lishidan boshlab, tadqiqot dizaynini ishlab chiqish, metod va vositalarni tanlash, olingan natijalarni tahlil qilish hamda ularni amaliyotga joriy etish jarayonlarida yaqqol namoyon bo'ladi. Ijodiy yondashuv tadqiqotchiga mavjud nazariyalarni qayta ko'rib chiqish, ularni ta'lim amaliyoti bilan uyg'unlashtirish va pedagogik jarayonga innovatsion yechimlarni taklif etish imkonini beradi. Shu sababli pedagogik tadqiqotlarda ijodning mohiyati, uning namoyon bo'lish shakllari va ilmiy samaradorlikka ta'sirini o'rganish dolzarb ilmiy-pedagogik masala hisoblanadi.

Hozirgi davrda ta'lim tizimining jadal rivojlanishi va ijtimoiy-iqtisodiy hayotda yuz berayotgan o'zgarishlar pedagogik tadqiqotlarga nisbatan qo'yilayotgan talablarni tubdan yangilamoqda. Endilikda pedagogik ilm-fan faqat mavjud tajribani tavsiflash bilan cheklanib qolmasdan, balki ta'lim amaliyotida uchrayotgan murakkab muammolarga ijodiy va innovatsion yechimlar taklif etishni taqozo etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, pedagogik tadqiqotlarda ijodkorlikning namoyon bo'lishi ilmiy izlanishlarning samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Pedagogik tadqiqotlarda ijod, avvalo, muammoni tanlash va uni ilmiy jihatdan asoslash jarayonida namoyon bo'ladi. Tadqiqotchi ta'lim jarayonida mavjud bo'lgan an'anaviy qarashlardan chiqib ketib, yangicha yondashuvlarni ilgari sura olgan taqdirdagina ilmiy yangilikka erishishi mumkin. Bu jarayonda ijodiy tafakkur pedagogik hodisalarga noodatiy rakursdan qarash, ularning ichki qonuniyatlarini ochib berish va yangi nazariy xulosalar ishlab chiqish imkonini beradi. Aynan shu jihat pedagogik tadqiqotlarni boshqa fanlar tadqiqotlaridan farqlovchi muhim xususiyatlardan biri hisoblanadi.

Davlat miqyosida ilmiy va pedagogik ijodkorlikni rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratilayotgani ham ushbu mavzuning dolzarbligini tasdiqlaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim va ilm-fanni rivojlantirishga doir farmon va qarorlarida ilmiy tadqiqotlarda innovatsion va ijodiy yondashuvlarni rag'batlantirish, yosh tadqiqotchilarni qo'llab-quvvatlash, ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish mexanizmlarini kuchaytirish vazifalari belgilangan. Ushbu hujjatlar pedagogik tadqiqotlarda ijodiy tashabbuslarni rivojlantirish uchun normativ-huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PF-6108-son Farmonida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish, pedagog kadrlarning ilmiy salohiyatini oshirish va innovatsion g'oyalarni ta'lim amaliyotiga joriy etish ustuvor vazifalar sifatida

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

belgilangan. Ushbu hujjatda pedagogik izlanishlarda yangicha metodologik yondashuvlarni qo‘llash va ijodiy tashabbuslarni rag‘batlantirish muhimligi alohida ta’kidlangan.

Pedagogik tadqiqot jarayonida ijod metod va tadqiqot dizaynini tanlashda ham yaqqol namoyon bo‘ladi. An’anaviy empirik usullar bilan bir qatorda, zamonaviy tadqiqotlarda modellashtirish, pedagogik eksperiment, refleksiv tahlil, dizayn asosidagi tadqiqot (design-based research) kabi yondashuvlardan foydalanilmoqda. Bu esa tadqiqotchidan yuqori darajadagi ijodiy yondashuvni, metodlarni moslashtirish va ularni ta’lim muhitiga integratsiyalash qobiliyatini talab etadi. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yilda qabul qilingan ilmiy faoliyatni rivojlantirishga doir qarorlarida ham pedagogik tadqiqotlarda innovatsion metodlarni joriy etish zarurligi qayd etilgan.

Ilmiy muhokamalar shuni ko‘rsatadiki, pedagogik tadqiqotlarda ijod faqat yangi g‘oyani ilgari surish bilangina cheklanmaydi, balki olingan natijalarni talqin etish va ularni amaliyotga tatbiq etishda ham muhim rol o‘ynaydi. Bir xil empirik natijalar turli tadqiqotchilar tomonidan turlicha izohlanishi mumkin, bu esa tadqiqotchining ilmiy tafakkuri va ijodiy yondashuviga bevosita bog‘liqdir. Shu bois pedagogik tadqiqotlarda ijodkorlik ilmiy haqiqatni chuqurroq anglash va uni ta’lim amaliyotiga samarali joriy etish imkonini beradi.

Shuningdek, pedagogik tadqiqotlarda ijodning namoyon bo‘lishi ta’lim innovatsiyalarini yaratish va sinovdan o‘tkazishda ham muhim ahamiyatga ega. Yangi o‘qitish metodlari, ta’lim texnologiyalari va baholash tizimlarining ishlab chiqilishi ko‘p jihatdan tadqiqotchining ijodiy salohiyatiga tayanadi. Ilmiy adabiyotlarda ta’kidlanishicha, ijodiy yondashuvga asoslangan pedagogik tadqiqotlar ta’lim sifatini oshirish bilan birga, o‘qituvchi va o‘quvchi faoliyatida ham ijobiy o‘zgarishlarni yuzaga keltiradi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, hozirgi pedagogik tadqiqotlarda ijodkorlikning yetarli darajada rivojlanmasligi ayrim hollarda tadqiqotlarning takroriy va amaliy ahamiyati past bo‘lishiga olib kelmoqda. Shu sababli ilmiy izlanishlarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish, yosh tadqiqotchilarni innovatsion yondashuvlarga yo‘naltirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Bu borada pedagogik oliy ta’lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot metodologiyasi fanini ijodiy yondashuv asosida o‘qitish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik tadqiqotlarda ijodning namoyon bo‘lishi ilmiy yangilik yaratish, ta’lim muammolariga samarali yechim topish va innovatsion pedagogik tajribalarni shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi. Davlat siyosati darajasida ilmiy-ijodiy faoliyatni qo‘llab-quvvatlash, normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarning izchil amalga oshirilishi pedagogik tadqiqotlarda ijodkorlikni rivojlantirish uchun mustahkam asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ta’lim va ilm-fanni rivojlantirish to‘g‘risida”gi Farmoni, 2020-yil 6-noyabr, PF-6108-son. Toshkent, 2020.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. Toshkent, 2021.
3. Кларин М. В. «Педагогическая инноватика». Москва: Педагогика, 2018. 240 с.
4. Хуторской А. В. «Методология педагогического исследования». Москва: Академия, 2019. 320 с.
5. Guilford J. P. “The Nature of Human Intelligence”. New York : McGraw-Hill, 2016. 538 p.
6. Torrance E. P. “Creativity in the Classroom”. Washington : NEA, 2017. 210 p.
7. Qodirov A. A. “Pedagogik tadqiqot metodologiyasi”. Toshkent. Fan va texnologiya, 2021. 196 b.

